

ALEKSANDR DOBROJER

Lublin–Odessa

CHRZEŚCIJANIE I MUZUŁMANIE W AZJI ŚRODKOWEJ NA DRODZE DIALOGU

Seminarium badawcze w Ałmaty, 11-14 kwietnia 1994 roku

Po upadku Związku Radzieckiego państwa postradzieckiej Azji Środkowej otrzymały granice określone arbitralnie, bez uwzględnienia warunków etnicznych, powstałych na tych terenach w wyniku przymusowych deportacji i zmieszania narodów wschodnich z narodami zachodnimi (zwłaszcza rosyjskojęzycznymi). Młode państwa Azji Środkowej poszukują dziś z wysiłkiem własnego oblicza narodowego i dróg rozwoju społecznego. Drogę do odzyskanie własnej tożsamości widzą w znacznej mierze w odrodzeniu swych tradycji religijnych. Jest to tym bardziej aktualne, że po długich latach przymusowej ateizacji pewne kręgi społeczeństwa na nowo odkrywają wartości religijne.

W tym złożonym kontekście rodzi się wszakże pytanie: ku jakiemu modelowi religijności skłonią się społeczeństwa Azji Środkowej? Ku religijności głębokiej, mającej wpływ na moralne oblicze społeczeństwa, ale jednocześnie otwartej na dialog z wyznawcami innych religii, czy też ku religijnemu fundamentalizmowi i fanatyzmowi? Jest

rzeczą oczywistą, że kiedy górę biorą tendencje fundamentalistyczne, zwłaszcza kiedy religię próbuje się wykorzystać dla celów politycznych, powstają napięcia religijne, etniczne i polityczne, które nieuchronnie prowadzą do nowych konfliktów.

Na terenach państw Azji Środkowej, w warunkach pluralizmu etnicznego, rzeczą niezwykle ważną jest tworzenie atmosfery wzajemnego zrozumienia i podejmowanie dialogu między różnymi kulturami i religiami. Chodzi nie tylko o zapobieżenie możliwym konfliktom, ale także o promocję obustronnego ubogacania duchowego.

W takim kontekście zrodziła się inicjatywa zorganizowania polsko-kazachskiego spotkania chrześcijańsko-muzułmańskiego w stolicy Kazachstanu, mieście Ałmaty (oficjalna, kazachska nazwa miasta) w dniach 11-14 kwietnia 1994 roku. Początkowo planowano konferencję naukową, ostatecznie spotkanie przybrało charakter roboczego seminarium badawczego.

Promotorami tego spotkania byli: ze strony polskiej – prof. Andrzej Grzegorzczak z Instytutu Filozofii i Socjologii PAN, ze strony kazachskiej – młodzi biznesmeni z Ałmaty (zainteresowani promocją rodzimej kultury) Ildus Chabipow i Aleksandr Afanasjew. Inicjatywa ta spotkała się z poparciem międzynarodowej fundacji NIWANO Peace Foundation, która włączyła spotkanie ałmatyńskie do programu badawczego „Dialogue between Religions in Central Asia” i częściowo je sfinansowała.

Poparcia dla spotkania udzielił także rzymskokatolicki administrator apostolski Kazachstanu i Azji Centralnej – bp Jan Paweł Lenga z Karagandy (czasowo rezydujący w Krasnoarmiejsku w północnym Kazachstanie).

W przygotowanie merytoryczne tej konferencji włączył się aktywnie Instytut Eku-
meniczny KUL, zwłaszcza dr Jan Sergiusz Gajek MIC, znawca problematyki religijnej w Azji Środkowej i promotor dialogu interreligijnego w tym regionie¹

Seminarium badawcze odbyło się w Ałmaty w dniach 11-14 kwietnia 1994 roku. Ze strony polskiej wzięli w nim udział: dr Marek Gawęcki z Instytutu Etnologii i Antropologii Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu (znawca stosunków narodowościowych w Azji Środkowej), prof. Andrzej Góralski z Zakładu Metodologii WSPS

---

¹ Dr J. S. Gajek MIC już w latach 1989-1993 podejmował próby zainteresowania dialogiem chrześcijańsko-muzułmańskim w Azji Środkowej (w Tadżykistanie i Kazachstanie) polskich środowisk naukowych (m.in. Sekcji Teologii Fundamentalnej Wydziału Teologicznego KUL). Jedną z przyczyn niepodjęcia wówczas tego dialogu był fakt znikomej znajomości języka rosyjskiego w polskich środowiskach teologicznych.

Problematyce dialogu interreligijnego poświęcone były też gościnne wykłady J. S. Gajka na Uniwersytecie Państwowym w Karagandzie w grudniu 1991 roku. Wykłady te zostały zorganizowane przez doc. A. W. Majsiuka z Karagandyńskiego Oddziału Akademii Nauk Kazachskiej SRR przy współpracy proboszcza parafii rzymskokatolickiej w Karagandzie – ks. Johanna Treia. Niestety doc. A. W. Majsiuk nie mógł uczestniczyć w seminarium w Ałmaty. (Jest on wybitnym socjologiem, zajmującym się problematyką stosunków międzyetnicznych w Kazachstanie, w tym także stosunków muzulmańsko-chrześcijańskich. Zob. wydaną przez Centrum Nauk Społecznych Centralno-Kazachstańskiego Oddziału Narodowej Akademii Nauk Republiki Kazachstan pod red. A.W. Majsiuka pracę: *Obszczije tendencii razwitiija socialnoj struktury. Regionalnyj aspekt*. Ałmaty 1993, zwłaszcza rozdz.: *Socialno-etniczieskije problemy regiona* s. 133-142).

w Warszawie oraz mgr Aleksandr Dobrojer, student teologii KUL, przygotowujący pracę magisterską w ramach seminarium teologii prawosławnej (prowadzonego przez prof. W. Hryniewicza OMI) w Instytucie Ekumenicznym KUL²

Posiedzenia seminarium odbywały się w Instytucie Filozofii Akademii Nauk Kazachstanu. W ramach dwóch posiedzeń podjęto ze strony polskiej próby przedstawienia potrzeby dialogu i jego założeń metodologicznych, filozoficznych i teologicznych. Prof. A. Góralski przeczytał referat prof. A. Grzegorzcyka na temat demokracji i religii³, natomiast A. Dobrojer przekazał uczestnikom referat przygotowany przez siebie wspólnie z dr. J. S. Gajkiem MIC⁴, ukazujący dotychczasowy przebieg dialogu chrześcijańsko-muzułmańskiego w różnych regionach świata.

Uczestnicy spotkania ałmatyńskiego mieli też możliwość interesujących kontaktów ze środowiskiem Uniwersytetu w Ałmaty, z muftim miasta stołecznego Ałmaty i całego Kazachstanu oraz z prawosławnym arcybiskupem Ałmaty i Semipałatyńska Aleksym (z patriarchatu moskiewskiego).

Mufti okazał się wielkim zwolennikiem wzajemnego zbliżenia i dialogu międzyreligijnego. W spotkaniu z uczestnikami seminarium podkreślił potrzebę zachowania własnej tożsamości wyznaniowej poszczególnych grup narodowych przy równoczesnym szacunku dla innych. Podkreślił też, że między muzułmanami i chrześcijanami jest wiele punktów wspólnych. Nie należy nigdy mieszać polityki i religii. (Odwoływał się w tym do wypowiedzi papieża Jana Pawła II i patriarchy moskiewskiego Aleksego II). Wspomniał również o trudnościach na drodze wzajemnego dialogu⁵

Podobnie arcybiskup prawosławny Aleksy podkreślił, że problem dialogu chrześcijańsko-muzułmańskiego w Kazachstanie jest bardzo aktualny. Mówił też o kontaktach z katolikami. Ponieważ jednak biskup rzymskokatolicki mieszka w Karagandzie, na północy Kazachstanu, o bliższe kontakty na co dzień trudno⁶

W czasie spotkania ałmatyńskiego jedna rzecz stała się bardzo jasna. Fundamentalną potrzebą każdego wyznania (religii) jest prowadzenie systematycznej i pogłębionej edukacji religijnej. Do tego potrzebna jest też odpowiednia literatura. Należy także podejmować wspólne akcje socjalne i wspólnie szukać rozwiązania trudności, także ekonomicznych.

---

² W seminarium nie mogli wziąć udziału, ze względu na inne zaangażowania naukowe w tym czasie, ani prof. A. Grzegorzcyk, ani dr J. S. Gajek MIC.

³ Tekst wykładu został opublikowany w: A. G r z e g o r c z y k. *Dialog cywilizacji islamu i christianstwa*. „Kołehija” Czasopis Kyjiwśkocho Kołędžu Katolyćkoji Teołohii sw. Tomy Akwinśkocho – Kyjiw 1:1994 nr 1 s. 59-86.

⁴ Tekst referatu w oryginale rosyjskim zamieszczono w niniejszym numerze, w części Artykuły.

⁵ Mufti wskazał na zły przykład Tadżykistanu, gdzie poszczególne ugrupowania wykorzystują religię dla celów politycznych, a także wspominał o partii fundamentalistów islamskich Allasz, której bojówkarze złamali mu rękę w odwecie za jego postawę ugodową i dialogalną.

⁶ Planowany na etapie przygotowawczym konferencji udział przedstawiciela biskupa rzymskokatolickiego z Karagandy okazał się niemożliwy ze względu na nagłe zobowiązania duszpasterskie.

Dużą trudnością w dialogu jest fakt, że elity intelektualne i kulturalne w Kazachstanie są bardzo słabe, po stronie chrześcijańskiej właściwie nie istniejące. Pewną nadzieję budzi fakt zainteresowania dialogiem i kontaktami z Zachodem niektórych lokalnych biznesmenów oraz otwarciem na dialog kulturalny pewnych muzułmańskich grup nieformalnych.

Zainicjowany dialog wymaga szerokiego zakresu prac przygotowawczych. Chryścijaństwo z Kazachstanu, zwłaszcza katolicy, patrzą z nadzieją na pomoc w kierunku Polski, w sposób szczególny w kierunku KUL.